

ביאורים

דיברנו אתמול על מעלתה הגדולה של יראת החטא, ועל הזהירות הגדולה של האדם הירא את ה' בכל מהלך חייו, בכל פרט ובכל דבר. כעת הרמח"ל מדבר על נקודה נוספת ביראת החטא. עד כה דיברנו על הזהירות הגדולה של האדם מלהיכשל בעברה ולו הקטנה ביותר, ועל כך שהוא נזהר לא למעוד בשום דבר שאינו ראוי מפני הכיעור שבו, ועכשיו מוסיף הרמח"ל שזהירות זו אינה רק על מעשיו בהווה או בעתיד, אלא גם על מעשיו בעבר.

לאדם ירא חטא יש נפש כה עדינה ורגישות כל כך גבוהה למעשיו, והוא רוצה שהם ייעשו באופן הנכון ביותר והטוב ביותר לכבודו של הקב"ה. לעשות את הטוב מפני שהוא באמת טוב, ולהימנע מעשיית הרע מפני שהוא מתועב ונמאס בעיניו. אדם בעל עדינות ורגישות כזו אינו נזהר רק על להבא, אלא גם על מעשים שעשה בעבר. אם אדם כבר עשה נזק בעבר, הדבר צובט בלבו. עצם המחשבה שיצא מעשה כזה מתחת ידיו, והוא גרם לכזה נזק מפריע לו ממש כאילו עשה את הדברים עכשיו. אי אפשר להישאר עם תחושה של 'מה שהיה היה' אלא יש להשתדל לתקן את המעוות. כשמצליחים לפתח רגישות בריאה כזו למעשים רעים, אי אפשר להישאר אדישים ולומר שחל 'חוק התיישנות' על המעשה, כי מבינים שלכל מעשה יש פירות, יש לו השלכות שנגזרות ממנו. לכן תמיד יש לתקן בהתחלה, לעקור את השורש החולה על מנת שיוכלו לצמוח הזרעים הבריאים.

הדבר שייך במיוחד כאשר עלינו לנהוג בצורה חריגה, כמו להראות כעס בחינוך, או להתנהג באכזריות במחסום בצבא וכדומה. תמיד עלינו לבדוק עם עצמנו לפני מעשה כיצד עלינו לנהוג, וגם לאחר מעשה לא לזנוח ולומר 'את שנעשה אין להשיב' אלא לבחון אם באמת נהגנו כשורה.

הרחבות

• יראה ואהבה

אין לו להקדוש-ברוך-הוא בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד. במקרים רבים אנו מתייחסים לקשר של אהבה עם ה' כאל דבר עדיף מקשר של יראה, "אהבה גדולה מיראה" [רמב"ן שמות כ, ח]. האהבה מביאה לעשייה, לעומת היראה שהיא מצמצמת ומקפיאה. היראה מצטיירת כאמצעי למניעת נפילות, ולא כמטרה עצמית הבונה קומות חיוביות. אולם, יש צד שדווקא היראה מבטאת קשר עמוק ונשגב יותר עם הקב"ה, ומצד זה יש לה יתרונות על האהבה. רעיון זה טמון בביטוי 'אוצר', וכך כתב המהר"ל: "הקיום הנצחי הוא על ידי יראת השם יתברך, שנקרא יראת השם יתברך 'אוצרו'. וכך הדבר הזה בעצמו, אף אם היה לו כל התורה כולה, אין הקיום אלא בשביל יראת ה'... דובר זה (היראה) הוא קיום העלול (הנברא) לא מצד אהבת השם יתברך... כי מי שיש בו יראת שמים הוא מבטל צורתו (עצמיותו) לגמרי אצל השם יתברך... וכאשר הוא בעצמו אין דבר, רק הכל מן השם יתברך, הנה זה נמסר לגמרי אל השם יתברך" [חידושי אגדות, שבת לא ע"א]. דווקא היראה מבטאת הערצה והכרה של העוצמה האינסופית של הקב"ה, מה שמביא את האדם להתבטלות גמורה בפני ה' ולהיבלעות באלוהות וברצון האלוהי.

אך חלקי היראה הזאת - שניים. האחד הוא בהנה או עתיד, והשני בעבר.

שני חלקי יראת החטא' (בהווה ובעתיד, בעבר)

בהנה הוא - שיהיה האדם ירא ודואג על מה שהוא עושה או על מה שהולך לעשותו, פן יהיה בו דבר או פן יפגס בו איזה דבר אשר לא לפי כבודו יתברך, וכמו שפכתבתי לעיל.

בעבר הוא - שיהיה האדם חושב תמיד על מה שכתב עשה, ויירא וידאג פן יצא מתחת ידיו איזה חטא בלא שידע, והוא פנענן בבא בן בוטא שהיה מקריב אשם תלוי בכל יום (כריתות כה ע"א). ואיוב, אחר משתה בניו, היה משכים "והעלה עלות מספר כלם, כי אמר איוב, אולי חטאו בני" וגו' (איוב א, ח), ואמרו זכרונם לברכה על משה ואהרן בענין שמן המשחה שמשח משה לאהרן, שהרי נאמר בו (שמות ל, לב), "על בשר אדם לא ייסך", ולא אהרן נצטווה שימשחהו בו, והיו מתייראים שמה מעלו בו באיזה צד שנהגו שלא כמצוה, זה לשונם (הריות יב ע"א), "ועל דבר זה דאג משה ואמר, שמה מעלתי בשמן המשחה? יצתה בת-קול ואמרה, כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן וגו'. כטל חרמון, מה טל חרמון אין בו מעילה אף שמן המשחה שבזקן אהרן אין בו מעילה. ועדין היה אהרן דואג שמה משה לא מעל, ואני מעלתי, יצאה בת-קול ואמרה לו, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה משה לא מעל אף אתה לא מעלתי".

הרי לך מדתם של חסידים, שאפלו במצוה שעשו היו דואגים ואומרים, שמה נתערב בהם שמן פסול חס-וחלילה. ואברהם אחרי שיצא לעזור לבן אחיו לוט ששבו אותו, היה מתפחד ואומר, שמה לא זכו מעשיו לגמרי, הוא מה שפרשו זכרונם לברכה (בראשית רבה מד, ד) על פסוק (בראשית טו, א) "אל תירא אברהם" - "רבי לוי אמר, לפי שהיה אברהם מתפחד ואומר, בין כל אוכלוסין שהרגתי, שמה היה ביניהם צדיק אחד או ירא שמים אחד, לפיכך נאמר לו, 'אל תירא אברהם'". ואמרו בתנא דבי אליהו (רבה פרק כה), "אל תירא אברהם" - "אין אומרים, אל תירא אלא למי שהוא ירא שמים לאמתו". והיא זאת היראה האמתית שאמרו עליה (ברכות לג ע"ב), "אין לו להקדוש-ברוך-הוא בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד", שרק למושה היה קל להשיגה מפני רב דבקותו בו יתברך שמו, פי האחרים ודאי שהחמירו מונע גדול הוא להם. אמנם כל חסיד וחסיד ראוי לו להשתדל להשיג ממנה כל מה שיוכל, ונאמר (תהלים לד, י), "יראו את ה' קדושו".

